

УДК: 94(410)"04/14"+316.334.3

Владислав БЕРЮК,
здобувач 1 курсу першого (магістерського) РВО
спеціальності 032 Херсонського державного університету, м. Івано-
Франківськ, науковий керівник: Батенко Г.В., к.іст.н., доцентка

ОСОБЛИВОСТІ ФЕОДАЛІЗМУ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ АНГЛІЇ

***Анотація.** У статті досліджено особливості англійського варіанту феодалної системи. Охарактеризовано роль норманського завоювання у змінах моделі феодалізму в Англії, визначено особливості правової системи, господарської моделі, відносин монарха з церквою. Визначено модель взаємовідносин англійського монарха з дворянськими родами та охарактеризовано етапи впровадження обмежень монархії та становлення англійського парламентаризму.*

***Ключові слова:** феодалізм, Середньовіччя, Англія, монархія, васал, менор, повинності.*

Західноєвропейський феодалізм мав характерні регіональні особливості, які значно вплинули на становлення та розвиток європейських національних держав та багато у чому визначив відмінні риси суспільно-політичних структур. На англійську феодалну систему справили значний вплив ряд історичних подій та процесів, що потребує подальшого поглибленого дослідження.

Світова медієвістика налічує значну кількість праць, присвячених становленню та розвитку феодалних відносин у середньовічній Англії. Серед них Марк Блок «Феодалне суспільство» [1], яка характеризує основні структури феодалізму та визначає класичні риси та регіональну специфіку їх розвитку, часто наголошує на виняткових варіантах розвитку їх англійських варіацій. Michael J. Bennett [2] та Stuart MacVeagh Thorne [3] займались дослідження специфіки англійського феодалізму, зокрема

проблем застосування самого поняття «феодалізм» та правомірності використання класичних французьких категорій феодалізму до англійських інституцій епохи Середньовіччя. Боева С. у своїй публікації, присвяченій генезі та особливостям розвитку західноєвропейського феодалізму, окремо акцентує увагу на особливих рисах англійського варіанту феодалізму [4]. Англійське лицарство і його відмінні риси дослідив Кшановський Р. [5], виокремлюючи військовий, суспільно-політичний та економічний фактори його розвитку.

Більшість дослідників англійського феодалізму називають головною його особливістю «централізований характер», що пов'язують із норманським завоюванням [2]. Зародження феодальних відносин в Англії відбулося ще до завоювання, проте ця подія змінила саму модель феодальних структур. Основна відмінність англосаксонського та норманського феодалізму полягає у тому, що перший застосовував традиційні німецькі зв'язки між монархом та його знаттю, а другий – адаптував структуровану ієрархічну модель, сформовану франками та використану норманами. Іншими словами, до XI століття Англія являла собою мозаїку земель, якими володіли герни та елдорми, але після норманського завоювання англосаксонська знать поступово втратила свої землі [3]. Вільгельм I дарував землі своїм вірним підданим, які воювали з ним і таким чином міг краще зберігати контроль над завойованими територіями. Згадка про місцевих лордів та короля Едуарда Сповідника міститься у Книзі Страшного суду. На думку Боевої С. однією з найбільш характерних особливостей англійської феодальної системи стало те, що «власники англійських маєтків були васалами не великих феодалів, а безпосередньо короля» [4, с. 25].

Монархічна влада в Англії мала більш сильні позиції, порівняно з деякими іншими європейськими монархіями. У цілому це пов'язано з централізацією влади після кровопролитної війни Білої та Червоної троянд, що фактично знищило усі більш менш сильні дворянські роди, які б могли

протистояти центральній владі. Натомість більшість європейських монархій постійно мали справу з сильною опозицією, що призводило до більшої децентралізації та фрагментування політичної структури. Починаючи з XII століття періодичні політичні кризи через спадкоємність престолу спричинили поступовий занепад англійської феодальної системи. Перш за все це стосується громадянської війни 1135 – 1153 років між прихильниками імператриці Матильди та Стефана Блуазького [3]. Не дивлячись на те, що компроміс був знайдений та монархія відновила свої позиції, все ж центральна влада була дещо ослабленою тривалим конфліктом. Другою такою подією стало підписання Великої хартії вольностей королем Іоаном Безземельним у 1215 році [1, с. 458], яка обмежувала владу монархії та закріпила ряд юридичних прав. Перш за все це вплинуло на правову систему – англійське звичаєве право відігравало велику роль у формуванні правових традицій. В інших європейських монархіях при цьому існували інші традиції та кодекси та були більш поширені системи цивільного права.

Система господарювання у середньовічній Англії була подібною до інших європейських держав, хоча система відкритого поля із землями загального користування була більш поширеною. Основною господарською одиницею був манор – феодальний маєток, що включав землю феодала, общинні угіддя, землі вільних та залежних селян [2]. Асортимент продукції в англійських маєтках був ширшим, ніж в інших європейських феодальних країнах за рахунок виробництва вовни [4, с. 24]. На феодальні звичаї в Англії значно вплинуло норманське завоювання, зокрема на замовлення Вільгельма Завойовника була укладена Книга Страшного суду, у якій міститься інформація про феодальні відносини та землеволодіння. Земля оброблялася двома категоріями залежних селян – вілани і котери, засоби до існування дуже часто здобувалися за допомогою ремесла [4, с. 24].

Ще однією особливістю англійського феодалізму стала військова служба. У класичному варіанті васали, які отримували землю за службу, несли військову повинність і зобов'язувались озброюватися відповідно до

потреб несення військової повинності. Але починаючи з XII століття ця модель в Англії змінилася, як зазначає Марк Блок: «Будучи всемогутніми володарями острівного королівства, що на нього вони дивилися передусім як на державу, яка наділить їх спроможністю здійснити свої справді імперські амбіції, нормандські, а потім і анжуйські королі робили все від них залежне, щоб видобути максимум зі своїх військових ресурсів. Для цієї мети вони використовували два конкурентні принципи, породжені різними епохами: масовий призов до війська вільних людей і спеціалізовану службу, яка вимагалася від васалів» [1, с. 339-340]. Фактично військову повинність виконували усі вільні люди, які мали землю, а відтак і мали право бути висвяченими у лицарі і користуватися відповідними привілеями. У всіх інших європейських країнах потрапити до лицарського стану було значно складніше, а межі аристократичного прошарку були більш чіткими. За словами Кшановського Р. англійське лицарство XIV століття являло собою складний комплекс різноманітних в соціальному і політичному відношенні груп і категорій [5, с. 128].

Отже, феодальна система середньовічної Англії мала ряд особливостей, які були спричинені традиціями історичного розвитку. В структурі англійського феодалізму була відсутня багатоступенева ієрархія як у Франції, усі васали безпосередньо були підданими короля. Англійський феодалізм відрізняється вищим рівнем централізації та більш сильною владою монарха, порівняно з іншими монархіями середньовічної Європи. Частково це спричинено норманським завоюванням, адже для того, щоб контролювати нові території Вільгельм Завойовник передав землі своїм вірним підданим, у результаті чого англосаксонські вельможі втратили свої землі і, відповідно, вплив. Яскравою особливістю англійського феодалізму було також використання військової служби усіх вільних людей паралельно з регулярною службою лицарства, що фактично стирало межі між цими двома прошарками та забезпечувало монархію необхідними військовими ресурсами та задовольняло імперські амбіції.

Список використаних джерел:

1. Блок М. Феодальне суспільство. Київ, 2002. 528 с.
2. Michael J. Bennett. The English experience of feudalism.
URL: <https://scispace.com/pdf/the-english-experience-of-feudalism-3adp55idwa.pdf> (дата звернення: 04.04.2025).
3. Stuart MacVeagh Thorne. English Feudalism and Estates in Land.
URL: https://www.academia.edu/108310761/English_Feudalism_and_Estates_in_Land (дата звернення: 04.04.2025).
4. Боева С. М. Феодалізм у Західній Європі: генезис, характерні риси, тенденції розвитку. *Сторінки історії*, 2018. (46). С. 16-30.
<https://doi.org/10.20535/2307-5244.46.2018.136721>
5. Кшановський Р.О. Трансформація лицарського стану в Англії доби Едуарда III: соціально-політичний, економічний і військовий аспекти. *Військово-науковий вісник*. 2015. Вип. 24. С. 125–138.

УДК 930.1:338.45(477)"1946/1965"(043.5)

Юлія БОНДАР,
аспірантка Навчально-наукового педагогічного інституту імені
В. О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова, м. Миколаїв,
науковий керівник: Нефьодов Д.В., д.іст.н., доцент

НАВКОЛОНАУКОВІ ОСОБЛИВОСТІ РАДЯНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ РОЗВИТКУ ПОВОЄННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1946–1965 РР.) ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1960-Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1980-Х РР.

Анотація. Тези присвячені аналізу суспільно-політичних, навколонаукових особливостей радянської історіографії розвитку